

İğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi
e-ISSN: 2147-6152
Yıl 10, Sayı 25, Ocak 2021

Makale Adı /Article Name

Onomastik ve Ruslarda Kişiy Ad
Verme Gelenekleri

Onomastics and Naming Traditions
in Russian

Yazar

Reşat ŞAKAR

*Dr. Öğr. Üyesi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri
Fakültesi, Slav Dilleri ve Edebiyatları Bölümü, Rus Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı,
rsakar@ybu.edu.tr* ORCID: 0000-0003-2886-9851

Yayın Bilgisi

Yayın Türü: Araştırma Makalesi

Gönderim Tarihi: 19.10.2020

Kabul Tarihi: 01.12.2020

Yayın Tarihi: 29.01.2021

Sayfa Aralığı: 374-397

Kaynak Gösterme

Şakar, Reşat (2021). "Onomastik ve Ruslarda Kişiy Ad Verme Gelenekleri",
İğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, S. 25, s. 374-397.

(Bu makale, yazar beyanına göre, TR DİZİN tarafından öngörülen "ETİK KURUL
ONAYI" gerektirmemektedir.)

ÖZ

Her toplumun kendine özgü ad verme inanç ve gelenekleri bulunmaktadır. Kadim bir millet olarak Rusların da kökleri Hristiyanlık öncesi pagan dönemine kadar uzanan güçlü gelenekleri vardır. Kişiy ad verme geleneği de bunlardan birisidir. Bu çalışmada onomastik ve buna bağlı olarak en önemli alt dallarından birisi olan kişiyadbilimi alt dallarıyla birlikte Rus dili ve kültürü bağlamında incelenmektedir. Ayrıca kişiyadbilimi teolojik, mitolojik açıdan ve dil-kimlik-kültür bağlamında ele alınarak ait olduğu toplum üzerindeki etkileri gösterilmektedir. Öte yandan Ruslarda kişiy ad verme gelenekleri tarihsel süreç ve dönemin özellikleri göz önüne alınarak dört gruba ayrılıp incelenmektedir. Yapılan bu inceleme ile birlikte Ortodoks Hristiyanlığın kabulü ile birlikte Ruslarda kişiy ad verme eğilimlerinin Slav gelenekleriyle dini aidiyetin birleştiği ve günümüzde de bunun devam ettiği görülmektedir. XIX. yüzyıl ile birlikte politik bir eğilim de kazanan Ruslarda kişiy ad verme geleneği günümüzde küreselleşmenin etkisiyle batı kökenli isimlerin verilmesiyle çok işlevsel bir yapıya bürünmüştür.

Anahtar Kelimeler: Onomastik, Kişiyadbilimi, Rus Kültürü, Ad verme, Ad Verme Geleneği.

ABSTRACT

Every society has its own naming beliefs and traditions. As an ancient nation, Russians also have strong traditions that have their roots in the pre-Christian pagan period. The tradition of naming to person is one of them. In this study, the science of onomastics and accordingly, one of its most important sub-branches, anthroponomy are examined in the context of Russian language and culture. In addition, by considering the anthroponomy in the context of theological, mythological and language-identity-culture, its effects on the society it belongs to are shown. On the other hand, naming traditions in Russians are divided into four groups, taking into account the historical process and the characteristics of the period. With this examination, it is seen that with the acceptance of Orthodox Christianity, the tendency of giving names to the Russians and Slavic traditions combined with religious belonging and this continues today. Gaining a political tendency in 19th century, the naming traditions in Russian culture have developed a functional structure with the names of western origin due to the effects of globalization.

Keywords: Onomastics, Anthroponomy, Russian Culture, Naming, Naming Tradition.

Giriş

İnsanoğlu hem kendi bedenine hem de ait olduğu doğaya ait nesnelere adlar vererek hem kendisini hem de çevresini anlamlandırma çabası içerisindedir. Tüm toplumlarda doğaya ilgi ve meranın bir sonucu olarak nesnelere ad verme ihtiyacı doğmuştur.

Kutsal kitaplardaki yaratılış kuramına göre önceleri Tanrı tarafından adları verilen ve öğretilen nesnelere, daha sonra Tanrı'nın insana bahşettiği yaratma yeteneği sayesinde yenilerinin ortaya çıkmasına yol açmış ve bu nesnelere anlamlı birer ad verilmeye başlanmıştır. İnsanın doğayı anlama ve anlamlandırma çabası da nesnelere anlam ve türüne göre sınıflandırılmasını gerekli kılmıştır. Bu sınıflandırmaya cisim, kişi, soyut ve somut olan tüm adlandırmalar örnek verilebilir.

İhtiyaçtan doğan ad verme geleneği, nesnelere sınıflandırmada bize yardımcı olmakla birlikte zamanla her milletin kendine has kültürel ve dilsel özellikleriyle birleşerek çok katmanlı bir yapıya bürünmüştür.

Rusların, Slav inanç ve gelenekleriyle paralellik gösteren ve kökleri pagan dönemine dayanan güçlü bir ad verme geleneği vardır. İnançlarla doğru orantılı olarak görünen veya görünmeyen tüm nesne/varlıklara bir ad verme kültürü bulunmaktadır.

Günümüz koşulları göz önüne alındığında küreselleşen dünyada, özellikle Amerikanizm etkisiyle batı kökenli ad verme eğilimi Rus toplumunda da kendini göstermekte ve moda isimleri seçmede alıntılama etkin bir rol oynamaktadır.

Yaşam koşulları, zamanı algılayış şekilleri, inanç yapısı, iletişim tarzları, beğeni kalıpları, gündelik yaşam alışkanlıkları ve toplumsal kabullerin farklılaşarak yenilerinin eklenmesi ile kültür, sürekli değişip dönüşmektedir. Yaşanan döneme göre yeni formlar alan kültürün bu dinamik özelliği, ad seçimindeki usullerde ve önceliklerde de kendini göstermektedir (Kibar 2005: 58'den aktaran; Köse 2014: 292). Kişiye ad vermede dönemin koşulları, iç dinamikleri ve yeni yaklaşımlar önemli bir yere sahiptir.

Araştırmanın Amacı

Ad verme kültürü hemen hemen tüm toplumlarda, kendi iç dinamiklerine bağlı olarak kendisini göstermektedir. Bu çalışmada kadim bir millet olarak Ruslarda kişiye ad verme geleneği incelenerek ad vermenin dilbilgisel özelliği yanında folklorik, dini ve mitolojik unsurlarla bağlantısı gösterilmeye çalışılmaktadır.

Araştırmanın Metodu

Yöntem ve metod olarak folklorik, morfolojik, mitolojik ve teolojik açılardan bir araştırma ve inceleme yöntemi benimsenmektedir. Rus kültüründe ad verme geleneğinin kültürel yanının dışında ad vermenin hem morfolojik ve semantik açıdan hem de mitolojik ve teolojik açıdan değerlendirmesi yapılarak tüm bunların dil-kimlik-kültür bağlamında etkileri ortaya konulmaktadır. Öncelikle Onomastik ve buna bağlı olarak Antroponimi üzerinde durularak Rus kültüründe kişiyi ad verme geleneği bağlamında Antroponiminin alt sınıfları gösterilerek örneklerle pekiştirilmektedir. Bu çalışmada A. Bondarko'nun ortaya koyduğu işlevsel sınıflandırma yöntemi uygulanmaktadır. A. Bondarko "İşlevsel Dilbilgisinin Temelleri: Zaman Olgusunun Dil Dizgesinde Biçimlendirilmesi" adlı eserinde fonksiyonel-semantik gruplandırmaları tek merkezli ve çok merkezli alanlar olarak sınıflandırmaktadır (Bondarko 1999: 17). Onomastik, A. Bondarko'nun ileri sürdüğü işlevsel alan bağlamında değerlendirildiğinde çok merkezli bir yapıya sahiptir. Onomastik merkezinde başta kişiadbilimi olmak üzere, yer adları bilimi, hayvan adları bilimi gibi onomastiğin çeşitli alt dalları olduğu varsayılabilir. Kişiadbilimi merkeze konulduğunda ise çevresinde adlar, lakaplar, patronimler, soyadlarının olduğu görülebilmektedir. Daha sonra, bu çalışmada tarihsel süreç ve dönemin dini, siyasi, toplumsal ve kültürel hareketlilikleri göz önüne alınarak dört döneme ayrılan Rusların kişiyi ad verme eğilimleri üzerinde durulmaktadır.

1. Farklı Yönleriyle Kişi Adları

1.1. Dil Bilimsel Olarak Kişi Adları

1.1.1. Onomastik Üzerine

Onomastik (Eski Yunanca ὀνομαστική - isim verme sanatı), özel adları, bunların kökenini, kaynak dilde ve başka dilden alıntılama vb. nedenlerle dönüşümlerini, onim (bir dizi özel isimler) sınıflarının oluşumunu inceleyen bir dilbilim alanıdır. Onomastik isimlerin morfolojik, semantik, tipolojik vb. açıdan özelliklerini ortaya koymayı amaç edinmektedir. Antroponimi, zoonimi, toponimi, etnonimi vb. onomastiğin alt dallarını oluşturmaktadır.

Dilbilimde onomastik ve onomasiyoloji kavramları vardır ve bu kavramlar birbirinden farklı anlam ve içeriğe sahiptirler.

Onomastik terimi O. Ahmanova'nın "Dilbilim Terimleri Sözlüğü"nde özel isimleri (isim, patronim, soyisim, lakaplar) inceleyen dilbilim alanı olarak tanımlanmaktadır *Onomasiyoloji* ise nesnelere adlarının oluşum sürecinin ilkelerini ve kalıplarını inceleyen ve kavramların sözcüksel ifade yöntemleriyle incelendiği semasiyoloji bölümüdür. Adlandırma bilimidir (2013: 288).

Onomastik teriminin Türkçe karşılığı ile ilgili olarak B. Vardar "Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü"nde özeladbilimi şu şekilde açıklamaktadır: (**Alm.** *Onomastik*, *Namenkunde*, **Fr.** *onomastique*, **İng.** *onomastics*). Özel ad niteliği taşıyan kişi ya da yer adlarının köken ve gelişimini inceleyen sözlükbilim dalı (Vardar 2002: 157). Yine aynı eserde adbilim ise (**Alm.** *Onomasiologie*, **Fr.** *onomasiologie*, **İng.** *onomasiology*) gösterilenden ya da kavramdan kalkarak anlatımı, gösterilenin bağlandığı gösterenleri inceleyen anlambilimsel araştırma. Adbilim, kavrambilimin yaklaşımına karşıt bir yoldan anlam olgularını ele alır (2002: 12). Bu tanımlamalardan yola çıkılarak onomastiğin özeladbilimi, onomasiyolojinin ise adbilimi karşıladığı görülmektedir.

Başta Vasiliy Bondaletov, Yuriy Rılov, John Searle, Aleksandra Superanskaya, Vasiliy Suprun gibi bilim insanı olmak üzere, birçok araştırmacı onomastiğe büyük katkılar yapmıştır.

Onomastik sadece dilbilimin değil, tarih, coğrafya, sosyoloji, folklor, edebiyat gibi çalışma alanlarının da inceleme konusu olmaktadır. Belyayev'in de ifade ettiği gibi, dilbilimcilerin onomastiğe artan ilgisi, onomastik kategorilerin sadece dil birimleri olarak iç içe olan sözlükbilimsel ve dilbilgisel anlamları ifade etmediği, aynı zamanda ulusal kültürün bir parçası olan yüksek bilgilendirici değere sahip olduğu gerçeğini açıkça göstermektedir (2016: 58).

Özel isimler, yüzyıllar boyunca tarihsel şahsiyetler, tarihsel olaylar, belirli bir etnik grubun veya insanların yaşadığı belirli bir bölge, onun kültürü, yaşam biçimi, inançları vb. hakkında bilgi vermek için eşsiz bir fırsat sağlar (Svotina 2016: 126). Disiplinlerarası bir alan olarak var olan onomastik bir kişi, topluluk, millet, yer

adları ile ilgili ayırıcı özellikleri bilimsel verilerle ortaya koyan ve birleştiren bir alanı temsil etmektedir.

Her dilin kendine özgü maddi ve manevi kültürel değerlerinin her alana olduğu gibi etrafını çevreleyen soyut ve somut her şeye ad vermeye de etkisi yadsınamaz boyuttadır. Bu açıdan özel isimler sözcük anlamına ek olarak tarihi ve kültürel birer nitelik de taşımaktadır.

Morfolojik olarak farklı açılardan incelenen özel isimler Rusçada sözcüksel-dilbilgisel bir kategoridir ve her dilde yapısal ve anlamsal olarak özgündürler.

Kısacası onomastik, insan yaşamının ve faaliyetlerinin tüm alanlarıyla ilişkilidir. Nesneyi tanımlayan veya bireyselleştiren bir ayırıcı görevi görmektedir. Ad vermede özel isimlerin ayırıcı, cins isimlerinin ise birleştirici rolü olduğu ileri sürülebilir. Cins isimleri geneli temsil ederken özel isimler bireyseldirler.

1.1.2. Antroponimi

Fransızca “*anthroponymie*” sözcüğünden (Eski Yunanca *anthropos* – kişi ve *onyma* – ad kelimelerinin birleşmesiyle oluşan) Türkçeye geçen antroponimi, onomastiğin kişi adlarını inceleyen alt dallarından birisidir. Başta kişi adı, patronimi, kriptonimi, göbek adı, takma adı (lakap), soyadı olmak üzere, edebi eserlerde yer alan kişi adları, folklorik, mitolojik ve masal kahramanlarının adları kişiadbiliminin inceleme konusudur. Antroponim çalışmalarının modern dilde evrilme, gelişim ve işleyiş süreçlerinin konusunu teşkil etmektedir.

Antroponimi, kişi adlarını etimolojik, biçimsel ve semantik özelliklerine, insanın temel prensiplerine, adların art zamanlı karakteristik yapısına, dilde kişi adlarının gelişiminin farklı aşamalarının işleyişine göre inceleyen bir bilim dalıdır (Svotina 2016: 126).

Kişi adları, ad vericinin karakteri, zevkleri, eğilimleri, dünya görüşü; içinde bulunduğu toplumun yapısı, kültürü, dili, gelenek ve görenekleri hakkında ipuçları verebilen çok önemli dil malzemeleridir. Bundan dolayı kişi adları, müstakil bir bilim dalının, “*anthroponomy*” nin (kişi adları biliminin) konusu olduğu gibi toplum bilimi, halk bilimi, kültür tarihi, dil bilimi gibi çeşitli disiplinlerin de ilgi alanına

girmiştir (Karahana 2009: 17). Adbiliminde olduğu gibi kişiadbilimi de folklorik, tarihsel, toplumsal ve kültürel yönleriyle farklı disiplinlerin çalışma alanını oluşturmaktadır.

Çoğunlukla kişi adlarının etnik yapıyı işaret ettiği ileri sürülebilir. İsim üzerinden kişinin Türk, Rus gibi üst kimliği temsil ettiği iddia edilebilir. Aksan'ın ifade ettiği gibi, kişi adları, filoloji, dilbilim, kültür tarihi ve halkbilim çalışmaları açısından önem taşımaktadır. Bir insana ad verilmesi bir ulusun kültürüyle çok sıkı ilişkili bulunmakta, öte yandan, adın insan için taşıdığı değere de ışık tutmaktadır (Aksan 1998: 115). Ancak günümüzde iç içe geçmiş farklı etnik yapıların ve batı kökenli isimlerin kişiye ad olarak verilmesi sonucu etnisitenin kişi adları üzerindeki etkisinin giderek azaldığı varsayılabilir.

Yukarıda da dile getirildiği üzere Rus kişi adları incelemelerini temel olarak adlar, patronimler, soyadları, lakaplar olmak üzere dört sınıfa ayırmak mümkündür.

1.1.3. Kişi Adları

Kişiye ad verme her kültürde büyük bir öneme sahiptir. Yeni doğan kişiye ad verirken, dönemin iç ve dış dinamikleri ön plandadır.

Anlam bakımından kişi adlarının kaynağı genel olarak din, tabiat, hayvan adları, duygu bildiren kelimelerdir. Renk adları, tarihi kişi adları (*Владимир-Vladimir*), bitki adları, gök ile ilgili adlar (*Светлана-Svetlana, Венера-Venera*) şehirle ve insan vücudu ile ilgili adlar örnek olarak sıralanabilir.

Kişiye ad verme doğumla beraber başlar. Lakap, küçültme, kısaltma vs. sonradan konulabilecek unsurlardır. Kişiye ad vermede kişinin ait olduğu toplumun inanç ve gelenekleri oldukça önemli bir yere sahiptir. Ad vermek kişinin yaşamında kişiliğine de etki ettiğine inanıldığı için onu taşıyabilecek, onu yansıtan en iyi isim olması beklenmektedir.

Goethe'nin de ifade ettiği gibi, “insanın özel adı, sadece onun üzerinde asılı duran, sağını solunu çekiştirebileceğiniz bir palto gibi değildir, aksine kendi derisi gibi ona uyum sağlayarak gelişmiş, zarar vermeden soyulması ve sıyrılması mümkün olmayan, insanın üzerine tam oturan bir elbisedir” (Yalçınkaya 2015: 364'ten

aktaran; Yeşildal 2018: 50). Yeni doğan kişiy ad verirken bu bağlamda koyulacak isimde ruh ve mana aramak gerekmektedir.

Kişi adlandırmaları ve bu alana özgü uygulamalar, zaman içerisinde “çok aşamalı bir folklor olayı” niteliğine bürünmüş; “ad koyma folkloru” kavramını doğurmuştur (Acıpayamlı 1992: 1’den aktaran; Ergene 2016: 628). Dolayısıyla kişiy ad verme sıradan bir ritüel olmayıp, ait olduğu toplumu birçok yönüyle yansıtan önemli bir olaydır.

Kişiye ad vermede toplumların coğrafi özellikleri, dini yapısı, siyasi rejimi ve öncelikle komşu ülkeler olmak üzere diğer ülkelerle münasebetleri çok önemli bir etkiye sahiptir.

Rus dilinde kişiy ad verirken iç ve dış dinamiklerin yanında gelenekler de ön plandadır. Tıpkı Türk kültüründeki gibi kişi yeni doğan erkek çocuğuna kendi babasının adını koyabilmektedir. Örneğin *Yuriy Mihayloviç Lujkov*¹’un oğlunun adı *Mihail Lujkov*’dur. Yani baba Lujkov oğluna kendi babasının adını koyarak yaşatmak istemiştir. Atalar kültüne bağlılığın bir göstergesidir.

Rus kültüründe Türk kültüründeki gibi ikili veya çoklu ad verme geleneği yaygın değildir ve tercih edilen bir ad verme yolu değildir.

Rus dilinde kişiy ad vermede dilbilgisel kurallar da en az gelenekler kadar etkilidir. Yapı ve anlam bakımından kişi adları incelendiğinde tek sözcükten oluşan kişi adları, sözcük + ek ile oluşan kişi adları, birleşik sözcükten oluşan kişi adları örnek olarak sıralanabilir. Kişiye ad vermede dilbilgisel cinsiyet kategorisi önemli bir yere sahiptir. Çağdaş Rusçada sıklıkla kişiy ad vermede *Николай* (Nikolay), *Василий* (Vasiliy), *Анатолий* (Anatoliy) örneklerindeki gibi erkekler için eril cins sıfat son eklerinin *-ый, -ий, -ай* (-iy, -iy, -ay), kadına isim verirken ise *Анастасия* (Anastasiya), *Наталья* (Nataliya), *Любовь* (Yuliya) örneklerindeki gibi dişi cins isim dilbilgisel kurallarının *-а, -я, -ь* (-a, -ya, yumuşatma işareti) uygulandığı görülebilmektedir. Dahası, Grekçeden öyküntü yoluyla eski Rusçaya giren ve sonu *-а, -я* (-a, -ya) ile biten *Никита* (Nikita), *Фома* (Foma) gibi erkek adları da nadir de olsa geleneksel olarak bulunmaktadır. Ayrıca *Петр-Петя, Александр-Саша,*

¹ 1992-2010 yılları arasında Moskova Belediye Başkanlığı yapmış Rus siyasetçi.

Василий-Вася, Евгений-Женя örneklerindeki gibi sonu *-a* ile biten kısaltma isimler de vardır.

Kişi adları göstergebilim açısından değerlendirildiğinde, Toklu'ya göre, göstergebilimde göstergelerin “belirtici gösterge” grubuna dahil etmek mümkündür (Toklu 2018: 28). Kişiye konulan ismin, onu en iyi belirten, tanımlayan, ismin manasını taşıyabilen birer gösterge olduğu hesaba katılmalıdır.

1.1.4. Patronimler

Rus kültüründe önemli bir yere sahip olan patronimler (отчество-otçestvo-baba adı), sözlü ve yazılı iletişim sürecinde sıklıkla kullanılmaktadır. Soyadı kullanımı öncesi dönemde, isme ve baba adına göre isimlendirme, kişinin daha doğru bir şekilde tanımlanmasını sağlamaktaydı. Modern çağdaki soyadlarıyla aynı işlevi görmekteydi. Rus tarihçilere göre eski Rusçada patronimlerin kullanımı 945 yılına dayanmaktadır. Bu dönemlerde seçkin zümre içerisinde ayırt edici özellik olarak baba adı kullanılmaktaydı. Özellikle knezlerce ve o dönemde ek yardımcı olmadan сын (oğul) kelimesiyle birlikte, (*Владимир сын Святослава-Svyatoslav oğlu Vladimir; Иван сын Василия-Vasiliy oğlu İvan*) kullanılmaktaydı. Sonraları XIX. ikinci yarısına kadar bazı son ekler getirilerek özellikle II. Yekaterina döneminde çıkarılan kanunla sadece belli derecedeki kişilerin patronimlerin kullanımı mümkündür. Bu dönemden sonra devletin izin vermesiyle toplumun tüm kesimleri tarafından kullanılabilir. Baba adının yeni doğan kişiye belli başlı son ekler getirilerek verilmesindeki amaç, ataya duyulan saygı ve soyla irtibatın sağlanması olarak açıklanabilir.

Gerek sıradan halk tabakaları gerekse de seçkin zümreler arasında farklı sebeplerden ötürü kendisine yer bulan atalar kültü ve bu külte dair inanmaların gündelik hayatın unsuru olan ad olgusu ve bu olgu etrafında gelişen gelenek ve inançlara tesiri de kaçınılmazdır. İnsanlar bazen atalarının gazabından korunmak bazen de onlarla işbirliği yapmak adına atalarının adlarını ailelerinin yeni fertlerine vermişlerdir (Yeşildal 2018: 54).

Birçok ulusta kişi adlarını belirlemede ad + soyad olarak iki bileşen söz konusu iken Rus kültüründe Ad + Baba adı + soyadı şeklinde üç bileşen söz konusudur. Bu durum hem dilsel hem de kültürel açıdan Rus kişiadbiliminde ayrıncı

bir özelliktir. Sözlü ve yazılı iletişimde Rus kültürüne özgün bir niteliktir. Adlandırma yönteminin bir parçası olarak patronimler, üç önemli işlevi yerine getirmektedir: kişinin adını tamamlar, ad sahibini (soyadıyla birlikte) adaşından ayırır, aile içerisindeki akrabalıkları netleştirir, yazılı ve sözlü iletişim sürecinde nezaket göstergesi olarak saygıyı ve resmiyeti ifade eder.

İki terimli isim sistemi, kişinin kimliğini açıklığa kavuşturmak için tarihsel olarak Hristiyanlık öncesi dönemde oluşturulmuş ve patronimlerle birlikte matronimler de kullanılmıştır. Antroponimik model, birçok Avrupa kültüründe benzer bir şekilde kişi adına ek bir tanımlayıcı olarak getirilen patronimler daha sonra ya soyada dönüşmüş ya da özelliğini yitirerek kaybolmuştur (Boyko 2015: 16). Patronimler karakteristik olarak İskandinav ülkeleri, başta Rusya, Ukrayna ve Belarus olmak üzere Slav bloğu ülkelerinde kullanılmaktadır.

Rus dilinde patronimler dilbilgisel olarak son ek yöntemiyle baba adına yeni doğan kişinin erkek veya kız olma durumuna göre belirli son ekler konularak yapılmaktadır. Bu eklerin başında ise -ов son eki gelmektedir. Bu ek Rusçada aitlik ilişkisini kodlayan biçimbirimidir. Erkekler için -ович/-евич/-ич (-oviç, -yeviç, -iç), bayanlar için ise -овна/-евна/-ична/-инична (-ovna, -yevna, -içna, -iniçna) son eklerinin sıklıkla kullanıldığı görülmektedir. Adı geçen babanın oğlu veya kızı anlamı kazandırır.

Çağdaş Rus dilinde patronimler iki yolla yapılabilmektedir:

- Birinci çekim grubundaki erkek isimlerinden oluşan patronimler: isim köküne -ич/-ович/-ична/-инична ekinin eklenmesiyle oluşturulur. Илья – Ильич/Ильинична, Никита – Никитич/Никитична örnek olarak verilebilir.
- İkinci çekim grubundaki erkek isimlerinden oluşan patronimler: isim köküne -ович/-овна, -евич/-евна (-oviç/-ovna, -yeviç/-yevna) ekleri eklenerek oluşturulur. Иван – Иванович, Сергей – Сергеевич; ayrıca sonu -ий (-iy) ile biten isimler ise istisnai durumlar dışında kökün yanına yumuşatma işareti (-ь-) konularak (Василий – Васильевич vb.) patronimler oluşturulmaktadır.

Александр Сергеевич Пушкин (Aleksandr Sergeyeviç Puşkin) örneğine bakıldığında Aleksandr Puşkin'in babasının adının Sergey olduğu, Sergey ismine getirilen ekle birlikte Sergey oğlu Aleksandr Puşkin olduğu anlaşılmaktadır. Başka bir örnekte ise *Анна Андреевна Ахматова* (Anna Andreyevna Ahmatova)'nın babasının adının Andrey olduğu, Andrey ismine getirilen ekle Andrey kızı Anna Ahmatova olduğu görülmektedir. Patronim dışında Rus kültüründe nadir olmakla birlikte matronim de (Елизавета Марьевна Чернобровкина²-Mariya kızı Yelizaveta Çernobrovnika) kullanılmaktadır. Yasada baba adının konulması gerekse de bazı hallerde yeni doğan çocuğa orta ad olarak baba adı yerine anne adı verilebilmektedir.

1.1.5. Soyadları

Latin dilindeki *familia* kelimesinden geldiği düşünülen ve “aile” anlamına gelen soyadı kişiadbiliminin adlara göre nispeten daha yeni ve önemli bir alt araştırma alanını oluşturan koludur. Toplumların sosyo-ekonomik gelişimine ve ilerlemesine bağlı olarak ihtiyaçtan ortaya çıkan bir durum olduğu düşünülebilir. Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlük'te soyadı “herkesin ailece anılmasına yarayan öz adından sonraki adı, aile adı, aile ismi, soy ismi” olarak tanımlanmaktadır. Kişinin aynı soya ait olduğunu, ortak atadan gelen veya bir aileye ait olduğunu gösteren kalıtsal bir soy adıdır. Rus kültüründe geleneksel olarak yeni doğan çocuğa babanın soyadı verilir. Bu bağlamda Türk kültürüyle örtüşmektedir. Soyadı bu anlamıyla kullanılmaya başlamadan önce, kişiler veya aileler özelliklerine göre, onları en iyi tanımlayan lakaplarla anılırlardı. Soyadının çıkması ve yaygınlaşmasıyla birlikte kullanılan bu lakaplar zamanla soyadına dönüştü ve aileler, zümreler, topluluklar ve etnik gruplar bu lakapları soyadı olarak kullanmaya başladı. Buna karşın günümüzde soyadı yerine patronim kullanan İzlanda gibi İskandinav ülkeleri bulunmaktadır.

Kişiadbilimi üzerine çalışan birçok dilbilimcinin de ileri sürdüğü üzere, etnik bir şekilde Rus soyadları tam anlamıyla kategorize edilememektedir. Ancak, Belyayev'in makalesinde dile getirildiği gibi, hangi soyadlarının Rusça olarak

²<https://rg.ru/2020/01/28/v-rossii-nabiraiut-populiarnost-matronimy-zhenskie-varianty-otchestv.html> (10.09.2020).

değerlendirilmesi gerektiği sorusunun cevabı genellikle iki kutup arasında aranır: 1. Genellikle belli başlı son ekler olarak *-ov/-ev, -ин/-ын, -ский/-ской/-цкий/-цкой, -ых/-их, -ово, -аго* (*-ov/-yev, -in/-ın, -skiy/-skboy/-tskiy/-tskboy, -ih/-ih, -ovo, -ago* vb.) yardımıyla Slav nüfusunun çoğunluğunun karakteristiği olarak tanımlanan soyadları; 2. Kimlik belgesindeki uyruğun Rus yazılması dolayısıyla kültüre giren soyadı (Juravlev 2005: 128'den aktaran; Belyayev 2016: 59-60). Ancak, kişinin sadece Rusya doğumlu olması dolayısıyla sahip olduğu soyadı Rus kültürünü yansıtamaz. Bu hiçbir kültür için söz konusu değildir. Soyadının Rus kültürüne girmesi ve o kültürü yansıtabilmesi için geniş bir soyadı yayılımının olması gerekmektedir. Bu durum yine de etnisitenin bir göstergesi değildir.

Patronimler Avrupa kültüründe önemsiz ve kullanım dışı olduğundan ve Rus patronimlerinin telaffuz edilmesi de zor olduğundan, kültürlerarası iletişimde patronim kullanımı genellikle ihmal edilir ve çoğu zaman kartvizitler üzerinde yalnızca sahibinin soyadı ve adı yazılır, böylelikle Rus kişi ad modeli Avrupa modeline uyarlanır (Boyko 2015: 18). Bu durum Türkiye'de ünlü Rus yazarların sadece ad ve soyadları ile tanınmasını da etkilemektedir. Türkiye'de Rus yazarlar ya ad ve soyadıyla ya da sadece soyadları ile anılırlar (*Anton Çehov* ya da sadece *Çehov, Fyodr Dostoyevskiy* ya da sadece *Dostoyevskiy* vb.).

1.1.6. Lakaplar

Takma ad, rumuz, mahlas gibi eş anlamlı sözcükleriyle lakaplar ad biliminin alt inceleme alanını oluşturmaktadır. Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlük'te lakaplar: "bir kimseye, bir aileye kendi adından ayrı olarak sonradan takılan, o kimsenin veya o ailenin bir özelliğinden kaynaklanan ad" (TDK 2020) olarak tanımlanmaktadır. Lakaplar takma ad, rumuz veya mahlas kelimelerine göre daha sık kullanılırlar. Lakaplar, kişi adına ek olarak resmi olmayan bir şekilde ya adla birlikte ya da onun yerine kullanılan adlardır.

Rus adbiliminde lakaplar, antroponimin bir türü olarak kabul edilir ve kişinin çevresi tarafından karakteristik özelliğine, yaşamına eşlik eden koşullara veya bazı benzetmelere göre verilen ek bir ad olarak tanımlanmaktadır (Podolskaya 1978: 115). Lakaplar kişiyi, aileye veya sülaleye olumlu veya olumsuz özelliklerine göre sonradan verilen adlardır. Belirli bir kişi veya aileye verilebildiği gibi belli bir

zümreye de verilebilmektedir (*Romanovlar*³, *Eski İnananlar*⁴ vb.). Lakaplar kişiyle şaka veya alay etme amacıyla da kullanılabilir.

Lakaplar genel olarak sözlü iletişim sürecinde etkindirler ve resmi dilde kullanılmazlar. Lakaplarda sıklıkla kelime-yapım biliminde son eklerden yararlanılmaktadır. İsme hitap etmede sıklıkla başvurulmaktadır.

Lakaplar kişilerin iş ve uğraşına göre (*Рулѣк*⁵-rulyok-traktörçü, her zaman direksiyon başında olan), belirgin bir özelliğine göre (fiziksel, davranışsal vb.) (*Железный Феликс*-Jeleznyy Feliks-Demir Feliks⁶), yine fiziksel veya davranışsal özelliklerinden dolayı hayvana benzetilerek verilen lakaplar (*Быня*-Bınya-öküz gibi güçlü), kişi veya ailenin ya da belli bir zümrenin yaşanan bir olayla bağlantılı aldığı lakaplar (*Кузнецы*-Kuznetsı-Demirciler veya Demirci ailesi), etnik-askeri lakaplar (*Старшина*-starsına-başgedikli (orduda bir rütbe)) , devlet büyüklerine veya bir ünlüye benzemesi dolayısıyla verilen lakaplar, düşük olduğu bir yiyecek vb. göre lakaplar (*Вермуток*-Vermutok-Vermut şarabını seven), geldiği yer adına göre aldığı lakaplar (*Сибиряк*-Sibiryak-Sibiryalı), ailede geçmişte meşhur olmuş atasından aldığı lakaplar (*Амурсковы*-Amurskovı-Dedesi Amur'da görev yapmış olan aile) olarak sıralanabilir.

1.2. Dil-Kimlik-Kültür Bağlamında Kişi Adları

Kişi adları ulusal kültürü yansıtmaları bakımından önemli bir yere sahiptir. Dil-kimlik bağlamında düşünüldüğünde adlar dil bilimi ve halk bilimi için önemli olduğu gibi milli kimliğin oluşması ve korunarak devam ettirilmesi açısından da önem arz etmektedir. Öte yandan kişi isimleri özlerinde sadece dil bilimsel değil

³ Romanov Hanedanı olarak da adlandırılacak Romanovlar (Романовы) 1613'ten 1917 Ekim Devrimi'ne kadar hüküm süren Rusya'nın hükümdar kraliyet ailesiydi. İçlerinden Rusya'yı yöneten imparatorlar çıkan asilzade soyu.

⁴ Eski İnananlar (старообрядцы) 1660'lı yıllarda Rus Patriği Nikon'un kilisede yapmak istediği reformlara karşı çıkan ve mevcut Ortodoks ritüel ve yapısının korunmasını isteyen etnik bir grup.

⁵ Bu paragraftaki örneklerden bazıları A.V.Superanskaya'nın (2003) "Çağdaş Rus Lakapları" adlı makalesinden alınmıştır.

⁶ Asıl adı Feliks Edmundoviç Dzerjinskiy olan ve Demir Feliks lakabıyla bilinen Sovyetler Birliği'nin ilk istihbarat ve gizli servisi Çeka'nın kurucusu ve başkanlığını yapmış Rus devrimci. Sınıf ayrımına karşı sert mücadele ederek devrimci politikanın güçlenmesine katkı sunmasından dolayı bu lakabı aldığı ileri sürülebilir.

tarihi-kültürel bilgiler de taşımaktadır. Hem art zamanlı hem de eş zamanlı olarak kişi adları her dönemde önem arz etmektedir.

Yeni doğan kişiyi ad konulmasında ailenin rolü çok önemlidir. Kişiyi ad vermede art zamanlı bir yöntem seçildiğinde ailenin yaklaşımına ve tercihlerine bağlı olarak geçmişteki bir şahsiyetin ismi konulabilmektedir. Eş zamanlı isim koyma tercihi ise günün eğilimlerine bağlı isimler konulur.

Ad verirken dönemin lideri, öne çıkan siyasetçileri, aile büyüğü, önemli sanatçıları vs. her toplumda öncelenebilmektedir. Tarihte önemli işlere imza atmış devlet büyükleri, tarihte aile veya toplum için önemli hizmetlerde bulunmuş aile büyüğü isimleri yeni doğana isim olarak verilebilmektedir. Bu durum her toplumda olduğu gibi Rus kültüründe de atalar kültürüne dair inançların olduğunu göstermektedir. Bireyin atalarına bağlı ve sıkı bir ilişki içerisinde olduğunun göstergesi olması bakımından önemlidir.

Ayrıca savaşlar, inkılâplar, bağımsızlık mücadeleleri, turizm, ticaret, iktisadi ilişkiler ve ülkelerin yönetim şekilleri halkların kültürüne, tarihine, diline etki ettiği gibi isim koyma adetlerine de önemli tesirler göstermiştir (Coldaşbaev-Yoldaş 2016: 34).

Kişi adları edebi eserlerde de ulusal kimlik bağlamında görülebilmektedir. Edebi eserlerde ait olduğu ulusun ad verme özellikleriyle karşılaşılmaktadır. İstisnalar dışında edebi eserlerde yerel kişi adları kullanılmaktadır. A.Puşkin'in Ruslan ve Lüdmila'sı, Dostoyevski'nin Raskolnikov'u, Gogol'ün Çiçikov'u, Tolstoy'un Anna Karenina'sı bu bağlamda örnek olarak verilebilir.

Ad vermede ailenin tercihleri oldukça önemlidir. Eğer aile yeni doğan kişiyi modern bir isim koyma hevesi taşırsa kişiyi batı eksenli ya da günün koşullarına göre bir adı tercih edebilmektedir. Her toplumda olduğu gibi Rus toplumunda da dönemin iç ve dış dinamiklerine bağlı olarak zaman zaman ad verme alışkanlıkları değişmektedir. Burada önemli olan geleneklerine ve milli kültür tarihine önem veren ailelerin geleneklerden ve inançlardan beslenerek ad verme kültürünü devam ettirmesidir.

1.3. Teolojik Açıdan Kişi Adları

Hemen hemen her millette ad verme geleneğinde dini inanç ve ritüeller etkili olmuştur. Yeni doğan kişiye ad vermede ait olduğu toplumun, sahip olduğu dini değerlerin ve ortamın rolü oldukça önemlidir. Ruslarda ad verme geleneklerini bilmek için hem mensubu olduğu Ortodoks Hristiyanlık bağlamında hem de Hristiyanlığı kabul etmeden önceki dönemde sahip olduğu inanç sistemleri ile ele almak gerekmektedir.

Paganizm, Şamanizm gibi doğa inanışlarının var olduğu inanç sistemlerinde ad verme de yine doğa ile ilgilidir. Hristiyanlığın benimsenmesi ile birlikte milli kimlikle beraber dini aidiyet duygusu da ön plana çıkmış ve bu kişiye ad vermede etkili olmuştur. Buna örnek olarak, Yeşildal'ın da ifade ettiği gibi, Hristiyanlığın ilk dönemlerinde ad seçiminde bir tür kehanet olarak kabul edebileceğimiz belli sayıda muma azizlerin adının verilmesinin ardından bu mumlardan en son sönenine verilen adın çocuğun adı olarak seçilmesi hadisesi de dikkat çekicidir (2018: 57). Her toplumda olduğu gibi Rus toplumunda da yeni doğan çocuğa isim verme törenleri düzenlenmektedir. Bu ritüeller Şamanizm ve pagan dinleri dönemine aittir. Ardından gelen inanç sisteminin dini gereklilikleriyle de harmanlanarak günümüzdeki halini almıştır.

Rus kültüründe ad verme gelenekleri önceleri pagan dinlerin etkisiyle oluşmuş, Hristiyanlığın kabul edilmesiyle birlikte Ortodoks inanç ve gelenekleri hakim olmuştur. 988 yılında Hristiyanlığın kabul edilmesiyle birlikte kişiye ad vermede Ortodoks kiliselerinin etkinliği artmış ve dini temelli ad verme geleneği başlamıştır. Pankeyev'in de ifade ettiği gibi, çocuğun vaftiz edildiği 8. gündeki Hristiyan takviminde yer alan kutsal kişinin ismi verilir (Pankeyev 1988: 293'ten aktaran; Yılmaz 2020: 134). Adın konulduğu gün "*день Ангела*" (den Angela-Melek günü) ya da "*день именины*" (den imenini-ad günü) olarak adlandırılır. Rus kültüründe günümüzde de önemli bir gün olarak kabul edilmektedir (Yılmaz 2020: 134).

Kişi adlarını verirken, Türk kültüründe olduğu gibi (Mehmet, Ebubekir, Muhammed vb.), dini adlar hem temsiliyet bağlamında hem de zamanla ata ve akraba adları (İvan, Vasiliy vb.) olduğu için verilebilmektedir. Yani ad vermede dini

önceleyen gelenek, verilen isimlerin zamanla baba, dede ismi olduğundan dolayı atalar kültü ile ilgilidir.

Kişiyi ad vermenin iletişimi kolaylaştırmak ve birey olmanın gerekliliği olarak ihtiyaçtan ortaya çıktığı şüphesizdir. Ancak, “*ilk başlarda gündelik yaşamı kolaylaştırmak adına ortaya çıkıp zamanla folklorik bir unsura dönüşen adlandırma eyleminin dinî ya da inançsal yönü de bulunmaktadır. Bu bağlamda adların bazıları, özellikle insan adları, verildikleri varlıklar üzerine yapıştırılmış kutsal etiketlerdir*” (Yeşildal 2018: 51). Bu yüzden kişiyi ad seçiminde dikkat edilmesi ve onu taşıyan, en iyi şekilde yansıtan isimler verilmesi gerekmektedir.

Rus kültüründe Andrey’ler, Pyotr’lar, Vasiliy’ler, Yekaterina’lar gibi kişi adları Grekçeden öyküntü yoluyla Slav kültürüne girmekle birlikte Hristiyan geleneğinin de taşıyıcılarıdır.

1.4. Mitolojik Açıdan Kişi Adları

Kişiyi verilen adları sadece dönemin özelliklerine göre değerlendirmemek gerekir. Rusların Hristiyanlığı benimsemeden önceki inanç sisteminde doğa ile ilgili ve doğaya ait birçok terim kişi adı olarak da kullanılıyordu. Bu durum Türk mitolojisinde de önem arz etmektedir. Mitolojik açıdan bakıldığında her milletin kendi kültüründe bazı hayvanların veya eşya isimlerinin iyi ve güçlü olduğuna inanılır. Ruslar da *медведь* (medved-ayı) , *железо* (jelezo-demir) gibi isimleri kendilerine soy isim olarak bu yüzden aldığı söylenebilir. *Дмитрий Медведев*⁷ (Dmitriy Medvedev) ve *Николай Железный*⁸ (Nikolay Jeleznyy) örnek olarak verilebilir.

Esasında kişiyi ad verirken adın manasına bakılmaktadır. Gelenekler bağlamında toplumun iç dinamikleriyle uyumlu verilen bazı isimler dini ve ulusal olmasının yanında gizemli bir manayı da taşıyor olabilmektedirler. Bu bağlamda ismin büyüyle kişinin birlikte bir anlam kazandığı düşünülebilir.

Ad, “insanın toplumsal ve bireysel kişiliğinin yanı sıra büyüsel ve gizemsel gücünü de belirten bir simgedir” (Örnek: 1973: 2). Güçlü bir Slav mitolojisi

⁷ Rusya Devlet Başkanlığı ve Başbakanlığı yapmış Rus siyasetçi.

⁸ Büyük Vatan Savaşı’na katılan binbaşı rütbeli Sovyetler Birliği Kahramanı.

geleneğine sahip olan Ruslarda karakterlere mitolojik ad verme özellikle edebiyatın, müziğin ve görsel sanatların ilham kaynağı olmuştur.

2. Ruslarda Kişiyi Ad Verme Geleneğinin Tarihsel Süreçleri

Ruslarda ad verme geleneğini tarihsel süreci göz önüne alarak 4 ana dönemde değerlendirmek mümkündür.

Birinci dönem, Rusların Hristiyanlığı kabul etmeden önceki inanç sistemi ile bağlantılı olarak kişiyi ad verdiği dönemdir. Çok tanrılı ve doğayla ilgili bir inanç sistemini kapsayan bu evrede kişilere verilen adlar da yine doğayla ilgili olmuştur.

Eski çağlarda Rus isimleri çok basit ve kişileri birbirinden kolayca ayırt edebilecek nitelikteydi. Ebeveynler çocuklarına görünüş, karakter, davranış, saç ve ten renklerine vb. göre isim verirlerdi. Örneğin, *Кудряш* (Kudryaş-kıvrıkcık saçlı), *Белобров* (Belobrov-beyaz kaşlı), *Скородум* (Skorodum-hızlı düşünen), *Остроум* (ostriy um-keskin zeka) (Yang-Zhang-Solovyeva 2017: 140). Bunun dışında aileler çocuklarına doğa ile ilgili isimler verip, hem doğaya olan bağlılıklarını göstermişlerdir hem de verilen isimler doğa ile ilgili dini bir terimden ibaret olmuştur. Bu isimlere örnek olarak iki kelimenin birleşmesiyle oluşan *Veleslav* (*Белый* + *Слава*=büyük şan), *Lübotir* (*Любимый*, *любий* + *мир*=evreni seven), *Radmila* (*рад* + *мил*=şirin, sevimli, çalışkan) isimleri verilebilir.

İkinci dönem, Rusların 988'de knez Vladimir'in yönetimiyle Ortodoks Hristiyanlığa geçiş yaptığı dönemdir. Bu dönem Kiev Knezliği'nden Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'ne uzanan uzun bir süreci kapsamaktadır. Bu dönemde Ruslarda kişilere dini eğilimli ve kilise kontrolünde adlar verilmekteydi. Bu dönemin etkisi hem Rusların resmi inanç sistemi olan Ortodoksluğun var olması, hem de kilise eğilimli verilen adların zamanla baba, dede adı olması dolayısıyla atalar kültürüyle ilişkilendirilerek günümüzde de devam ediyor olmasıdır.

Ortodoks Hristiyanlığın kabul edilmesiyle kilise eğilimli isimlerin verilmesi Bizans ile bağlantılı olarak Yunan isimleriyle de ilişkilendirilebilir. Hristiyanlığı daha önce kabul eden Bizansın sahip olduğu kilise isimleri bebeğin vaftiz edildiği 8. günde Hristiyan takvimine göre verilebilmekteydi. Bu ritüelle birlikte yeni doğan kişilere eski Rus adı vermek yasaklanmıştır. Böylelikle Hristiyanlığın kabulüyle

Ruslarda kişiyi ad verme inançları da değişmiş ve kilisenin etkisi artmıştır. Bu durum günümüzde kullanılan birçok Rus isminin temelini oluşturmuştur. Hatta günümüzde kullanılan birçok soyismin özünde Ortodoks kilise görevlilerine ait isimlerden oluştuğu görülebilmektedir: *Петропавловский* (Petropavlovskiy) soyadının *Пётр*⁹ (Pyotr) ve *Павел*¹⁰ (Pavel) isminden, *Екатерининский* (Yekaterininskiy) soyadının *Екатерина*¹¹ (Yekaterina)'dan geldiği gibi. Öte yandan Hristiyanlıkla ilgili bayramlar da kişiyi ad veya günümüzde soyad olarak verilebilmektedir: *Преображенский* (Preobrajenskiy) soyadının *Преображение*¹² (Preobrajeniye), *Рождественский* (Rojdestvenskiy) soyadının *Рождество*¹³ (Rojdestvo) bayramından geldiği gibi. Bugün bu ve benzeri isimler geleneksel olarak kullanılmaktadır ve Rus ulusal tarihini ve kültürünü yansıması bakımından büyük bir öneme sahiptir.

Yeni Hristiyan isimleri Rusların eski isimlerini hemen kısa sürede ortadan kaldıramadı. Bazı tarihçilere göre Rusların eski isimleri XVII. yüzyıla kadar kilise isimleriyle beraber kullanılmıştır. Bu yüzden eski isimler zamanla lakaplara dönüşmüştür. Bu yüzden eski kroniklerde, kitaplarda resmi evraklarda insanların aşağıdaki gibi zor söylenebilen adlarına tesadüf edilmektedir. Bunlar: “*Boyarin Feodor, zomoviy Doroga*” (Yol denilen Feodor Bey), “*Feodor Ofonasyev sin, prozvişe Ogurets*” (Ofanasiy’in oğlu Feodor, Lakap adı Hıyar), “*Ostaşko, prozvişe Pervuşka*” (Ostaşko, Lakap adı Birinci), “*Aleksey, prozvişe Budilo, Semenov sin*” (Aleksey, Lakap adı Uyandırıcı, Semyon’un oğlu) vb. (Superanskaya-Gusev 1979: 21’den aktaran; Coldaşbaev-Yoldaş 2016: 32-33).

Hristiyanlığın kabul edilmesiyle Slav kökenli isimlerin yerini alıntı isimler almış ve Rus diline geçişiyle özgün anlamlarını yitirmişlerdir. Örneğin çağdaş *Александр* (Aleksandr) ismi Yunan dilinde ‘cesur, yiğit’ anlamını, *Марина* (Marina) kadın ismi ise Latin dilinde ‘deniz’ anlamını taşımaktaydı (Guoping 2018: 155). Ancak Guoping’in iddiasının aksine bu isimler günümüzde de aynı anlamıyla

⁹ Hz. İsa’nın on iki havarisinden biri.

¹⁰ Pagan dönemi Yahudi din adamı.

¹¹ Büyük Azize. Ortodoks Hristiyanlıkta Büyük cefakeş olarak da anılır.

¹² Hz. İsa’nın Başkalaşımı Bayramı.

¹³ Ortodoks Hristiyanlar tarafından 7 Ocak’ta kutlanan on iki temel Hristiyan bayramından Hz. İsa’nın doğuşunu simgeleyen bayram.

Rus kültüründe kullanılabilmektedir. Bu yolla Rus diline girmiş birçok yabancı isim zamanla Rusçalaşmış ve günümüzde de resmi Rus adı olarak kullanılmaktadır.

Kişiyi ad vermenin tarihsel akışına bakıldığında, Gorbanevskiy'nin de ifade ettiği gibi, “bugün Rus isimleri listesini incelediğimizde, paradoksal bir gerçeği saptarız. Yani Rus isimlerinin çoğu kökenine göre gerçek Rus isimleri değildir. Bütün bu Yelena'lar ve İrina'lar, Marina'lar ve Tatyana'lar, Galina'lar ve Natalya'lar, Mihail'ler ve Aleksandr'lar, Sergey'ler ve Leonid'ler, Vasiliy'ler ve Andrey'ler gibi onlarca başka isim kendi tarihleri ve oluşumları açısından bakıldığında Rus diliyle herhangi bir bağa sahip değillerdir” (Gorbanevskiy 1987: 113). Dolayısıyla kökeni Rus olan kişi adlarını belirlemek oldukça güçtür.

Üçüncü dönemi ise önce Lenin'in¹⁴, sonrasında ise Stalin'in¹⁵ hakim sürdüğü Sovyetler Birliği dönemidir. Bu dönemde yeni doğan kişilere politik isimler verilme eğilimi olmuştur. Dönemin popüler kültürü etkisiyle liderleri, ünlü yazarları, sanatçıları yeni doğan kişinin adı olabilmekteydi.

Popüler kültür tüketim pratikleri, yaşam tarzları, kültürel alışkanlıklar ve beğeni kalıplarının şekillendirilmesi yanında kimliği belirleyen bazı değerlerin oluşturulmasında da tanımlayıcı bir kategori olarak önemlidir (Köse 2009: 73'den aktaran; Köse 2014: 297). Bu anlamda popüler kültür, bireysel beğenileri ve tercihleri etkileyerek o kişiye bir kimlik ve toplum içinde bir imaj kazandırır. Kimliği tanımlayan bir gösterge ve toplumsal varoluşun önemli bir bileşeni olarak isimler ise kaçınılmaz olarak belli dönemlerde egemen olan düşünce akımlarından, toplumsal eğilimlerden, kültürel formlardan ve elbette dönemin popüler kültüründen izler taşımaktadır (Köse 2014: 297).

XX. yüzyılın ortalarında Sovyetler Birliği'nde o zamanın ideolojisini yansıtan *Идея* (Ideya-fikir), *Искра* (İskra-kıvılcım), *Коммунар* (Kommunar-Komüncü) gibi isimler ortaya çıktı. Ekim Devrimi'nden sonra moda olan isimler,

¹⁴ Asıl adı Vladimir İliç Ulyanov'dur. Bir kısım tarihçi Lenin takma adını 1912 yılında işçilerin trajik olarak Lena nehrinde kurşuna dizilmesi anısına kendisinin koyduğunu ileri sürerken, bir kısım tarihçi ise yine Sibirya'da bulunan Lena nehrinin adından dolayı bu takma adı aldığını ileri sürmektedir.

¹⁵ Asıl adı İosif Vissarionoviç Cugaşvili'dir. Gürcü asıllı olan ve soyismindeki “Cuga” kökünün Rusça “Сталь” (Stal-çelik) anlamına gelmesinden dolayı Stalin lakabını kullandığı varsayılmaktadır.

kelimelerin birleşiminde yer alan hecelerden veya kelimelerin ilk harflerinden oluşan isimlerdi: *Велира* (Velira) (великий рабочий-büyük işçi), *Октябрина* (Oktyabrina) (Октябрьская революция-Ekim Devrimi), *Ленэра* (Lenera) (эра Ленина-Lenin çağı), *Марлен* (Marlen) (Маркс, Ленин – Marx, Lenin) vb. (Yang-Zhang-Solovyeva 2017: 141).

Bu dönem halk ayaklanmalarının etkisiyle çok çalkantılı geçmiştir. Özellikle Büyük Ekim Devrimi ile Sovyet Rusya’ında sosyal, siyasi, ekonomik vb. anlamda birçok şey değişti. Devrimin de başını çeken Lenin iktidara geldikten sonra daha laik bir devlet anlayışı benimseneceğinin işaretlerini vermişti. Din ile devlet işlerinin birbirinden ayrı tutulmasını ve sosyal hayata müdahale edilmemesi gerektiği doktrinini güçlü bir şekilde savunmuş ve bunu da görece başarmıştır. Bununla birlikte Ruslarda isim verme ve isim seçme kolaylığı sağlanmış, kilisenin ad verme etkisi azaltılmıştır.

“Sovyetler iktidara geçince topluma dayatılan resmî ideoloji gereği, geleneksel adların reddine ilişkin propagandalar baş göstermiştir. İktidarın bu tutumu Rus halkını *Elektrofikatsiya* (Elektriklendirme), *İndustriy*, *İndustriya* (Endüstri), *Şesteronka* (Dişli, çark), *Vagon* (Vagon), *Geniy* (Deha), *Portfel* (Evrak çantası) ve hatta *Pyatçet*¹⁶ gibi birtakım yeni şahıs adları türetmeye itmiştir. Adı geçen dönemin genel iklimini işaret eden yüzlerce yeni kişi adı ortaya çıkmıştır. Aralarında *Barikada* (Barikat) ve *Geroy* (Kahraman) gibi devrim mücadelesini; *Akadema* (Akademi) ve *Ritmina* (Ritim) gibi bilim ve sanatın gelişmesini yansıtan adlarla; *Ernst*, *Eduard*, *Albert*, *Klara* ve *Luiza* gibi diğer ülkelerin halklarıyla dayanışmayı sembolize ettiği düşünülen adlar da vardır” (Aktay 2019: 631). Ancak bu durum geleneksel dini kökenli adların konulmasını engelleyememiştir. Ebeveynlerin inanç sistemine bağlı olarak Ortodoks Hristiyanlıktan gelen kişi adları günümüzde de aktif olarak kullanılmaktadır.

¹⁶ **Pyatçet:** (Pyatiletku v Çetire Goda. Rus.: Пятилетку в четыре года) 1930’lu yılların başında Sovyet hükümetinin beş yıllık kalkınma planını ifade eden bir slogandır. Bu ifadeyle sözü edilen beş yıllık kalkınma planının, vatandaşların olağanüstü bir çaba sarfetmesiyle dört yılda tamamlanması öngörülmüştür. Daha sonra bu sloganın ilk hecelerinden *Pyatçet* şeklinde bir kısaltma oluşturulmuş ve erkek ismi olarak kullanılmıştır (Aktay 2019: 631).

Dördüncü dönem ise Sovyetlerin dağılmasıyla kurulan ve çağdaş Rusya diye de nitelendirilebilecek federasyon sisteminin yer aldığı günümüz Rusya'sıdır. Bu dönemde verilen kişi adlarında hem önceki üç dönemin izlerini hem de batı eğilimli isim verme eğilimini görmek mümkündür. Günümüz Rusya'sında batıdan alınan moda isimleri verme eğilimi de vardır.

Esasında başka dilden alınarak kişiye ad verme eğilimi 20. yy.'ın ortalarına dayanmaktadır. Rusya'da İkinci Dünya Savaşı sonrası *Эльза* (Elsa), *Диана* (Diana), *Эдгар* (Edgar), *Эдвард* (Edward) gibi yabancı isimler yaygın olarak kullanılmaya başlandı. Ancak tüm bunlar Rus dilinde kişi adı verme sürecinde dini ve ulusal öğelerin kullanımının önüne geçememiştir. XXI. yüzyılın başında ise tam tersi bir eğilimle postmodern paganizme dönüş izlenmektedir.

Sonuç

Onomastik ve buna bağlı olarak Antroponimi alt dallarıyla birlikte Rus dili ve kültürü bağlamında bütüncül bir yaklaşımla verildiği bu çalışmada Rusların kişiye ad verme gelenekleri gösterilmektedir.

Kişiye ad vermede toplumların sosyokültürel yapıları, tarihsel olarak geçirdiği süreçler, siyasi ve politik gelenekleri, dini aidiyetleri önemli bir yere ve etkiye sahiptir. Her toplumda kişiye ad vermede göz önüne alınan bu değerler sistemi Rus dilinde de yadsınamaz boyuttadır. Bu bağlamda çalışmanın ikinci bölümünde Ruslarda kişiye ad verme gelenekleri tarihsel süreç göz önüne alınarak dört döneme ayrılmış ve dönemin iç dinamikleri çerçevesinde incelenmiştir. Rus kültürünü yansıması bakımından Ortodoks Hristiyanlığın kabul edildiği dönemin, yani dini aidiyetin Ruslarda kişiye ad vermede çok etkin bir yeri olduğu ve günümüzde de bunun devam ettiği söylenebilir. Geleneksel ad verme kültürünün dini inançla iç içe geçtiği görülmektedir.

Ruslarda Hristiyanlığın kabulüyle dini nitelik kazanan ad verme geleneği, XIX. yüzyıla gelindiğinde siyasi bir nitelik de kazanmış ve dönemin argümanları kişiye ad verme üzerinde etkili olmuştur. XXI. yüzyıl ile birlikte küreselleşmenin etkisini artırmasıyla Amerikanizm özelinde Batı eksenli ad verme eğilimi oluşmuş ve günümüzde farklı boyutlarıyla ad verme geleneği devam ettirilmektedir. Bunun yanı sıra Rus kültüründe “öz kökenlere dönüş” bağlamında postmodern paganizm

eğilimi de gözlemlenmektedir. Modaya uygun isimler verme sadece Rus dilinin değil diğer dillerin de ortak bir sorunu olarak karşımıza çıkmaktadır. Ulusal karakteri yansıtmaması bakımından kişi adlarını verirken bu yola başvurmamak kültürü korumak açısından en temel şartlardan birisidir.

Rus kültüründe kişiy ad verme gelenekleri, ad vermede kullanılan dilbilimsel sistem, dini ve milli aidiyetleri, verilen adın ulusal kültürü yansıtmaması bakımından özgün bir değere sahiptir. Günümüzde de kişiy ad verirken Rusların geleneklerine bağlı oldukları görülmektedir.

Kaynakça

- Acıpayamlı, Orhan (1992). Türk Kültüründe “Ad Koyma Folkloru”nun Morfolojik ve Fonksiyonel Yönlerden İncelenmesi. *IV Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Bildirileri, IV. Cilt, Gelenek, Görenek ve İnançlar*, 1-14, Ankara: Kültür Bakanlığı Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Yayınları.
- Ahmanova, Olga (2013). *Slovar Lingvistiçeskih Terminov*. Moskova: Knjiny Dom ‘Librokom’.
- Aksan, Doğan (1998). *Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dil Bilim*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, Cilt III: 439.
- Aktay, Şekip (2019). Rus Kişiyad Biliminde Yeni Bir Adlandırma Sistemi: Sovyet Ekolü”. *Karadeniz Araştırmaları*, XVI (64): 629-645. DOI: 10.12787/KARAM1511.
- Belyayev, Andrey (2016). “Etnoyazıçnost v Onomastiçeskoj Nominatsii”. *Filologiçeskiye nauki. Voprosı teorii i praktiki*, 2 (56): 58-61.
- Bondarko, Aleksandr (1999). *Osnovi Funktsionalnoy Grammatiki: Yazıkovaya İnterpretatsiya İdei Vremeni*. St. Petersburg: St. Petersburg Devlet Üniversitesi Yayınevi.
- Boyko, Lyudmila (2015). “O Strukture Antroponima i Yego Funktsionirovanii v Russkom i Angliyskom Yazıkah”. *Vestnik Baltiyskogo federalnogo universiteta im. I. Kanta*, 2: 14-22.

- Coldaşbaev, Anvar S.-Yoldaş, M. Asif (2016). “Hıristiyanlık ve İslamiyet’in Rus ve Kırgızların Ad Koyma Geleneklerine Etkileri”. *Uluslararası Türk Kültür Coğrafyasında Sosyal Bilimler Dergisi (TURKSOSBİLDER)*, 1 (1): 31-38.
- Ergene, Oğuz (2016). “Türk Kişi Adlarında Örneklenen Söz Dizimsel Yapılar”. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 5(2): 626-650.
- Gorbanevskiy, Mihail (1987). *V mire imyon i nazvaniy*. Moskova: Znaniye
- Guoping, Liu (2018). “Otrajeniye Kulturnih Harakteristik v Rossiyskih i Kitayskih İmenah”. *Baltiyskiy gumanitarniy jurnal*, 7, 4(25): 154-156.
- Güncel Türkçe Sözlük*. <https://sozluk.gov.tr/> (25.09.2020).
- Karahan, Leyla (2009). “Türkçede Dini Anlamlı Bazı Kişi Adlarını ekle Değiştirme Geleneği”. *Dil Araştırmaları*, 4: 17-24.
- Kibar, Osman (2005). *Türk Kültüründe Ad Verme*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Köse, Aynur (2014). “Değişimin Gölgesindeki Gelenek: Popüler Diziler ve Farklılaşan Ad Verme Kültürü”. *Millî Folklor*, 26 (101): 291-306.
- Köse, Hüseyin (2009). “Neoliberal Estetik’ten ‘Habitus’a Bourdieu ve Popüler Kültür”. *Galatasaray Üniversitesi İletişim Dergisi*, 10: 71-92.
- Matronim (2020). <https://rg.ru/2020/01/28/v-rossii-nabiraiut-populiarnost-matronimy-zhenskie-varianty-otchestv.html> (10.09.2020).
- Örnek, Sedat Veyis (1973). *Budunbilim Terimleri Sözlüğü*. Ankara: TDK yayınları.
- Pankeyev, İvan (1988). *Polnaya Entsiklopediya Bita Russkogo Naroda*. Moskva: Olma-press.
- Podolskaya, Natalya (1978). *Slovar Russkoy Onomastiçesкой Terminologii*. Moskova: Nauka.
- Superanskaya, Aleksandra (2003). “Sovremenniyе Russkiye Prozvişа”. *Folia Onomastica Croatica*, 12/13: 485-498.
- Superanskaya, Aleksandra-Gusev, Y.M. (1979). *Spravoçnik liçnih imyon narodov RSFSR, Slovar – spravoçnik*. Moskva: Russkiy yazık.

- Svotina, K. V. (2016). “Noveşıye Aspektı Izuçeniya Onomastiçeskogo Prostranstva Sovremennogo Russkogo Yazıkı”. *Vestnik Omskogo gosudarstvennogo pedagogiçeskogo universiteta. Gumanitarnıye issledovaniya*, 1 (10): 126-127.
- Toklu, Mehmet Osman (2018). *Dilbilime Giriş*. Ankara: Akçağ yayınları.
- Vardar, Berke (2002). Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü. İstanbul: Multilingual yayınları.
- Yalçınkaya, Betül (2015). “Almanca ve Türkçe Ad Verme Gelenekleri”. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 55 (1): 363-379.
- Yang, Hui-Zhang, Yu-Solovyeva, Mariya (2017). “Natsionalno-Kulturnaya Semantika Russkih i Kitayskih Antroponimov”. *Vestnik Severo-Vostoçnogo federalnogo universiteta im. M.K. Ammosova*, 1 (57): 135-146.
- Yeşildal, Ünsal Yılmaz (2018). “Atalar Kültüne Dair İnanmaların Türklerin Ad Verme İnanç ve Gelenekleri Üzerindeki Tesiri”. *Millî Folklor*, 30 (119): 48-59.
- Yılmaz, Mehtap (2020). “Rus ve Türk Kültürlerinde Doğum Gelenekleri ve İnanışları”. *Gelenekler Bağlamında Rus Kültürü*, ed. Reşat Şakar. Ankara: Nobel yayınları. 123-140.